

Jubileji

PRVI SLOVENSKI PROFESORICI
ANESTEZIOLOGIJE
DR. DARINKI SOBAN
OB OSEMDESETLETNICI

Marija Cesar-Komar

Bolj kot šopek odtrganih cvetov – tako je rekla ob rojstnem dnevu moja prijateljica in nekdanja učiteljica za anesteziološki poklic Darinka Soban – jo veseli, da greva tudi letos na Uršljo goro. Na romarski poti zmeraj najdeva v rastlinskem življenju gore kakšno presenečenje. Prvič naju je že pred leti zvalila z redko jegličevko: rdeči zvonček (po koroško) ima v botaničnem imenu *Cortusa matthioli* tudi drag spomin na goriškega zdravnika in renesančnega razlagalca davnega Dioskoridovega herballa.



Darinka Soban je bila rojena 13. maja 1921 v Novem mestu. Leta 1939 se je vpisala na Medicinsko fakulteto v Ljubljani (MF) in 1949 promovirala. Med vojno je po šestem semestru in zaprtju univerze leto dni volontirala pri profesorju Božidarju Lavriču na Kirurški kliniki, se naučila ravnati z ranami in se potem pridružila partizanski saniteti 9. korpusa NOV. Po vojni je nekaj let ob študiju tudi delala kot pomožna asistentka na Inštitutu za patofiziologijo MF. Po diplomu 1949 ji je B. Lavrič ponudil mesto specializantke anesteziologije. V novi medicinski veji je videl bistven pogoj za povojni razvoj kirurgije. Vsa evropska celina jo je od britanske vojne sanitete prevzela šele po letu 1945. Začetni pouk je D. Soban dobila od kirurga Mira Košaka, ki je 1949 uvedel na kliniki v Ljubljani endotrahealno anestezijo z improviziranim laringoskopom. Obiskala je zgodnje anesteziološke oddelke v Belgiji l. 1951 in trimesečni tečaj anestezije l. 1953 v Franciji. Kot prva je l. 1954 naredila specialistični izpit v Zagrebu.

Po smrti organizatorja anestezijskega oddelka na Kirurški kliniki primarija dr. Draga Hočevarja je od 1960 vodila ta oddelk. Od začetka je sodelovala pri razvoju pljučne in srčne kirurgije. Od leta 1952 je bila v stalni ekipi Kirurške klinike,

ki je redno operirala poldrugi dan v tednu na takrat Zveznem inštitutu za tbc Golnik. Z opisom anestezije za pljučne resekcije in analizo 800 posegov zaradi tbc je 1962 dosegla v kirurški konkurenci nastavitve kot asistentka predmeta anesteziologije na MF. Ob nekaj urah predavanj na MF je zavzeto vodila redne vaje za študente medicine. Po njenem mnenju ni nihče bolj kot anesteziolog poklican, da že medicine nauči načina strokovnega pristopa do dihal, obtočil, nekaterih perifernih živcev in subarahnoidnega prostora. Nekateri so prostovoljno vadili tudi med počitnicami. Skupino medicincev je leta 1977 spremljala na počitniško prakso v leningrajskem Medicinskem inštitutu. Za vzgojo prvih anesteziologov, ki so morali postopno dopolnjevati zdravniški sestav slovenskih bolnišnic, je po enoletnem tečaju v Centru za anestezijo Svetovne zdravstvene organizacije v Kopenhagenu D. Hočevar od 1952 do 1960 organiziral osem 6-mesečnih tečajev s skupno 41 specializanti. Nato je D. Soban, diplomantka tečaja SZO 1957, šolo nadaljevala do 1970 s še šestimi tečaji in 44 udeleženci. Ti 6-12-mesečni tečaji so bili osnovni uk prvih 85 slovenskih anesteziologov. Za medicinske sestre z delom pri anesteziji in reanimaciji je vodila dva 3-mesečna tečaja. Leta 1962 je bila »botra« odprtja Lekove tovarne dušikovega oksidula. V letih, ko je bil uvoz tuje aparature silno omejen, je bilo na njeno iniciativo v domačih podjetjih konstruiranih 100 anestezijskih aparatov tipa Boyle, 20 preprostih ventilatorjev tipa Pask, pozneje pa množično sterilni seti za spinalne anestezije.

Ob sodelovanju pri načrtih zgradbe in bodoče skupne anestezijske službe Kliničnega centra je v 60. letih tri mesece nabirala znanje v britanskih anestezioloških institucijah.

Po nekajletnem pritisku in ostrih poskusih podrejanja uveljavljene samostojne stroke kirurškemu vodstvu je D. Soban ob koncu l. 1970 opustila vodstvo anestezijskega oddelka na matični Kirurški kliniki. Poslej je delala v Bolnišnici dr. P. Držaja, kjer je bil kirurški program vabljev za razvijanje regionalne anestezije. Leta 1974 je D. Soban dosegla doktorat znanosti s tezo o kriterijih izbire anestezijskih metod ter registriranju živčnega bloka z uporabo termografije. Napredku regionalne anestezije je poslej redno sledila z občasnim delom v švedskih bolnišnicah. Prek rednih fakultetnih stopenj je 1982 dobila naziv in 1987 delovno mesto redne profesorice anesteziologije na MF. Že leta 1980 je uvedla osnovo sodobnih načinov regionalne anestezije v program specializacije in vsebino specialističnega izpita. Na MF je 1987 pri Kirurški katedri dosegla ustanovitev razreda za anesteziologijo in reanimatologijo. Po 40 letih dela in učenja na tem področju se je konec l. 1990 upokojila.

Med sprehodi po gorskih stezah in v večernem zavetju kočice na vrhu Uršlje se je Darinka spominjala naključij, ki so obračala njeno življenjsko pot. Predvsem srečnih naključij. Kakršno je bila že preselitev v Ljubljano sredi dijaških let: na poljanski gimnaziji jo je zagrabila botanika. Po ustanovitvi Prirodoslovnega krožka se je znašla v družbi gorečih naravoslovcev. Vsako leto jim je za izlete zmanjkalo nedelj in počitnic. Tako so neizpolnjene načrte redno prestavljali na drugo leto. Iz začetnic »drugega leta« je nastal »klub DL«, veselo gnezdo poznejših poklicnih naravoslovcev.

Darinka je obdržala veselje za botaniko, ki jo je v poklicu povezovala z medicino. Med prispevki za revijo *Proteus*, ki jih je okrog 15 v zadnjem desetletju, je podala pregled nevarnih zmot in velikega porasta laične uporabe zdravnih rastlin. Opozarja, da smo v Sloveniji z oceno te vrste alternativne medicine preveč brezbrizni.

Štiri leta vojne okupacije so bila huda naključja, ki so težko udarjala po njeni družini. Dobro pa je bilo takratno leto volontiranja na Kirurški kliniki. Med rednim študijem v miru te letne bere ne bi bilo; brez take izkušnje pa bi bila pot po diplomu za gotovo drugačna. Med okupacijo jo je izjemna praksa po smiselni poti vodila naravnost v vojno saniteto, in sicer na Primorsko, od koder izhaja in od koder je bil eno vojno prej

izgnan njen rod. Ko je letos slovenska vlada naslovila na UNESCO prošnjo za sprejem Bolnišnice Franje v seznam svetovne dediščine, je D. Šoban lahko iz prve roke poročala o pomenu, ki so ga imele za nego ranjencev zakonspirirane osrednje slovenske partizanske bolnišnice z zapisom in pripovedjo delegatu UNESCO, ko je v soteski Pasice nad Cerknim ocenjeval vse podrobnosti tega unikatnega vojnega muzeja.

Kaj drugega kot srečno naključje je bilo, da je D. Šoban med udeleženci tečaja SZO 1957 v Kopenhagnu dobila skupaj z diplomom ponudbo organizirati sodoben anestezijski oddelek v Kalmarju v južni Švedski. Tej deželi silnih razdalj je primanjkovalo domačih anesteziologov. Zelo napredna pa je bila švedska farmakološka industrija. S sintezo izboljšanih lokalnih anestetikov je pometa predvojni novokain in vzdrževala v izbiri anestezije na švedskih operativnih oddelkih ravnotežje med sodobno regionalno in novo uvajano splošno endotrahealno anestezijo.

Poleg teh novosti se je Darinka v sedmih mesecih dela v bolnišnici Kalmar družila tudi z jezikom, naravo in kulturo domovine botanika Carla Linnaeusa. Botanična vedoželjnost jo je hitro privedla med ljubiteljske naravoslovce. Carl Linné (o njem je najstnici vse najvažnejše povedala profesorica Beta Hudaless že na Poljanah) je bil v deželi Smaland povsod blizu: v rojstni hiši - muzeju, na srečanjih in izletih v naravi ter v številnem tisku v knjigarni. Malo hčerko pa so v knjigarni posebno privlačile živopisne stare švedske slikanice Else Beskov: o gozdnih palčkih, vilah in troljih. Tako je tudi iz nuje pravljic za lahko noč rastle Darinkina predanost prevajanju.

»Ko se zaprejo vrata bolnišnice, mora star zdravnik hitro odpreti katera druga, da ne ostane v vetrniku dolgočasje in zapuščenosti«, tako me že vnaprej opominja moja učiteljica. Ona je iz odhodnine hitro kupila računalnik za ugodnejše pisanje. Najraje prevaja iz švedskega jezika. Že pred desetletji je bilo tiskanih nekaj prevodov zgodb švedske mladinske pisateljice Tove Jansson, Andersenove nagrajenke. Dalje prevod R. P. Olofssonovega biografskega romana o Carlu Linnéju »Cvetni kralj« (1986). Narodna galerija v Ljubljani je izdala prevod bogato ilustrirane povesti za najstnike dveh švedskih avtoric o Claudeu Monetu in impresionizmu: »Linejka v slikarjevem vrtu« (1999). Na izid čaka prevod Torgnyjaa Lindgrenaa »Lepa Merab«, iz življenja Samejev prav na vrhu švedske države; med njimi je Darinka mesec dni delala v bolnišnici Lycksele. Veliko truda in iskanj je vzela priprava prevoda Linnéjevih pisem iz let 1761-1773 sodelavcu v Idriji J. A. Scopoliju. Pisma, po načinu takratnih učenjakov latinska, je prevedla v slovenski in angleški jezik, kar je skupaj s faksimili in spremno besedo izdalo Prirodoslovno društvo Slovenije (1995).

Snov jo je sprva privlačila iz naravoslovno-zgodovinske radovednosti, a se je izkazala tudi kot najstarejša, znana in zapisana kulturna vez med Švedsko in Slovenijo. V Idriji je bila letos vzdana spominska plošča na hišo, kjer je pred poltretjim stoletjem Scopoli prebiral in odgovarjal na Linnéjeva pisma. Idrijski rudarski zdravnik in avtor prve monografije o rastlinah na Slovenskem (Flora carniolica, 1760). Darinki je znan že iz DLjevskih mladih dni. Na izletu je spoznala razhudnikovko volčič, Scopolia carniolica. Scopoli ga je našel na Kranjskem in prvi pravilno opisal. V naslednjem stoletju so iz te zeli izolirali alkaloid skopolamin. To je tudi učinkovina v soku sorodne, antiki dobro znane mandragore, ki je slovela ne le v mitih, ampak tudi kot zdravilo za bolečine.

D. Šoban je v številnih člankih doma in na tujem spet osvetlila v preteklost odmaknjeno poglavje, ki povezuje botaniko z medicino ter tudi življenjsko delo Linnéja s Scopolijevim.

Zanimivosti iz oddaljenih obzorij ji prinašajo v prevod nude na švedska besedila. Tako je v Prešernovem letu poročala o švedskem slavistu A. Jensenu, ki je pred več kot sto leti obiskal Slovenijo in v Stockholmu leta 1895 priobčil esej »Prešeren, narodni pesnik Slovencev« s švedskimi prevodi Prešernovih pesmi.

Za vse tvoje delo hvala, draga Darinka. Še več novih listov v Tvoj 65-letni herbarij in še več veselja polnih »drugih let« Ti želim za naprej.

Nekrologi

IN MEMORIAM

PROF. DR. IVO ANTOLIČ, DR. STOM.
1919–2001

Ivo Pavšič

V času vrhunca sezone letnih dopustov in lenobnega potikanja ob morski obali ter sprehodov v planine nas je globoko presunila nad vse žalostna vest, da je v petek, dne 13. julija 2001, sklenil svojo plodno in duhovno bogato življenjsko pot naš dolgoletni predstojnik, učitelj in svetovalec, predvsem pa plemenit ter nenadomestljiv prijatelj prof. dr. Ivo Antolič, dr. stom. Rodil se je 14. aprila 1919 v Ljutomeru kot enajsti otrok urejene, čvrste in zdrave kmečke družine. Še pred izbruhom druge svetovne vojne se je kot zobotehnični praktikant uveljavil pri dentistu Reichu v Ljutomeru. Nato je moral na služenje vojaškega roka v takratno jugoslovansko vojsko. Ob izbruhu vojne je bila njegova enota razpuščena. Postal je najprej ujetnik ustaške vojske, od koder je uspel pobegniti, vendar je padel v nemško ujetništvo. Pristal je v Berlinu in nato v Neubrandenburgu. Ko je bila spodnja Štajerska uradno priključena k nemškemu »Reichu«, so ga izpustili, ker je rojstni kraj Ljutomer postal »nemški«. V tem času je uspel v



Gradcu in nato na Dunaju dokončati dentistično šolo. Študij bi lahko na Dunaju nadaljeval, vendar bi moral pred tem odslužiti vojaški rok v nemški vojski. Na dan vpoklica se je uspel še umakniti na Madžarsko, kjer so ga kljub temu izsledili in zaprli. Bil je v več zaporih (Dolnja Lendava, Nagykanizsa, Győr, Budapest-Tolonchaz). Nato so ga internirali v delavsko taborišče Kistarcsa, od tod pa v koncentracijska taborišča Garany in Satoraljaujhely. Ko so jih z vlakom prepeljali proti Budimpešti, mu je uspelo pobegniti v Sombathey, Čakovec, Varaždin in Križovljane pri Ormožu, kjer se je v t. i. ilegali nato preživotalaril do konca vojne.

Po končani drugi svetovni vojni je bil leta 1945 vpoklican v Vojno bolnico Maribor, kjer je prevzel vodstvo vojaške zobne ambulante. Leta 1946 je končal še Dentistično šolo v Ljubljani. Nato se je zaposlil v Slovenski Bistrici vse do leta 1948. Tega leta ga je takratno ministrstvo za zdravstvo poklicalo v Ljubljano in mu ponudilo delovno mesto na Centralni šolski polikliniki v Ljubljani. Hkrati je bil zadolžen za organizacijo javnega zobozdravstva pri MLO (mestni ljudski odbor) Ljubljana.